

УДК 373.5.015.31:176
<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-49-06>

СТАТЕНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Я. В. Шведова

*Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
площа Свободи 6, Харків, Україна, 61022*

E-mail: shvedova@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9592-3032>

К. С. Журавель

*Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
площа Свободи 6, Харків, Україна, 61022*

Email: kristinazhuravelc205@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9834-7050>

К. І. Стаценко

*Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
площа Свободи 6, Харків, Україна, 61022*

Email: statsenkokatya@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1270-0883>

А. Р. Хамалян

*Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
площа Свободи 6, Харків, Україна, 61022*

Email: annahamalyan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5813-6002>

Потреба у всебічному розвитку особистості актуалізує необхідність статевого виховання учнівської молоді, а прикрі статистичні дані – підтверджують її нагальність. У статті проаналізовано стан організації процесу статевого виховання учнівської молоді у вітчизняних закладах загальної середньої освіти, а також окреслено шляхи вирішення цієї проблеми. Виявлено, що незважаючи на теоретичні напрацювання, практичне втілення статевого виховання учнівської молоді знаходиться у зародковому стані, здійснюється епізодично (входить до складу окремих дисциплін, здійснюється на класних годинах). Аналіз наукових джерел, емпіричних досліджень та результатів проведеного опитування, встановили протиріччя між потребою учнівської молоді у комплексному та цілеспрямованому статевому вихованні та неготовністю його здійснювати освітніми закладами через низку причин. У статті обґрунтована необхідність статевого виховання учнів, запропоновано можливий зміст дисципліни та окреслено функції, які вона повинна виконувати. Навчальний предмет «Статеве виховання» повинен базуватися не лише на розумінні сексуальності та встановленні гендерної приналежності, а й на формуванні умінь відстоювати свої власні межі, вирішувати проблему насилля; розумінні того, що потрібно поважати інших людей та рахуватись з їхніми думками та життєвими позиціями; а також повинен бути спрямований на адаптацію дитини в соціумі.

Ключові слова: *статеве виховання, особистість, захист здоров'я, сексуальна освіта, розвиток, безпека, учнівська молодь.*

Я. В. Шведова

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, площа Свободи 6, Харків, Україна, 61022

К. С. Журавель

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, площа Свободи 6, Харків, Україна, 61022

К. І. Стаценко

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, площа Свободи 6, Харків, Україна, 61022

А. Р. Хамалян

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, площа Свободи 6, Харків, Україна, 61022

ПОЛОВОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Потребность во всестороннем развитии личности актуализирует необходимость полового воспитания учащейся молодежи, а досадные статистические данные – подтверждают его неотложность. В статье проанализировано состояние организации процесса полового воспитания учащейся молодежи в отечественных учреждениях общего среднего образования, а также определены пути решения этой проблемы. Выведено, что, несмотря на теоретические наработки, практическое воплощение полового воспитания учащейся молодежи находится в зачаточном состоянии, осуществляется

эпизодически (входит в состав отдельных дисциплин, осуществляется на классных часах). Анализ научных источников, эмпирических исследований и результатов проведенного опроса установили противоречие между потребностью учащейся молодежи в комплексном и целенаправленном половом воспитании и неготовностью его осуществлять образовательными учреждениями по ряду причин. В статье обоснована необходимость полового воспитания учащихся, предложено возможное содержание дисциплины и очерчены функции, которые она выполняет. Учебный предмет «Половое воспитание» должен базироваться не только на понимании сексуальности и установлении гендерной принадлежности, но и на формировании умений отстаивать свои собственные границы, решать проблему насилия; понимании того, что нужно уважать других людей и считаться с их мыслями и жизненными позициями; а также должен быть направлен на адаптацию ребенка к социуму.

Ключевые слова: половое воспитание, личность, защита здоровья, сексуальное образование, развитие, безопасность, учащаяся молодежь.

Y. Shvedova

V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Sq. 6, 61022 Kharkiv, Ukraine

K. Zhuravel

V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Sq. 6, 61022, Kharkiv, Ukraine

K. Statsenko

V. N. Karazin Kharkiv National University Svobody Square 6, 61022, Kharkiv, Ukraine

A. Khamalyan

V.N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Square 6, 61022, Kharkiv, Ukraine

SEXUAL EDUCATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS: PROBLEMS AND WAYS OF SOLUTION

The need for all-round personality development actualizes the need for sex education among secondary school students, and annoying statistics confirm its urgency. The article analyzes the state of the organization of the process of sexual education of secondary school students, and also identifies ways to solve this problem. It was revealed that, in spite of theoretical developments, the practical embodiment of sex education among secondary school students is in its infancy, is carried out sporadically (it is part of individual disciplines, is carried out during class hours). An analysis of scientific sources, empirical studies and the results of the survey conducted established a contradiction between the need of secondary school student youth for comprehensive and targeted sex education and the unwillingness to carry it out by educational institutions for a number of reasons. The article substantiates the need for sex education for secondary school students, suggests the possible content of the discipline and outlines the functions that it performs, emphasizing that the basis of the subject is based not only on understanding sexuality and establishing gender identity, but also in the ability to defend one's own boundaries, to solve the problem of violence; in the understanding that you need to respect other people and reckon with their thoughts and attitudes; as well as in the adaptation of the child to society according to his age and development.

Key words: sex education, personality, health protection, sex education, development, safety, secondary school student.

Постановка проблеми. Статеве виховання учнівської молоді є проблемним питанням у нашій країні, що обумовлено рядом причин, серед яких важливо виокремити: кризове становище нашої держави в контексті загальнолюдських та міжособистісних цінностей; вільний доступ підлітків до інформаційних джерел поряд із невмінням їх критично осмислити; відсутність цілеспрямованої та якісної роботи педагогічних працівників у напрямі статевого виховання; недостатня увага батьків до статевого виховання своїх дітей. І як наслідок, наша країна має дуже прикру статистику [3;10;11] відносно ранніх статевих стосунків, абортів, захворювань, насильства тощо, що становить загрозу як фізіологічному так і психічному здоров'ю підлітків. Проте, незважаючи на серйозні проблеми, статеве виховання молоді до сьогоднішнього дня не

набуло широкого та цілеспрямованого впровадження у практику освітньої-виховної діяльності закладів загальної середньої освіти, залишається незрозумілою державна політика з питання культури статевого виховання молоді, не розроблена цілісна державна стратегія у зазначеному проблемному полі.

У навчальних програмах закладів загальної середньої освіти України фактично відсутні дисципліни, що були б спрямовані на сексуальну освіту та статеве виховання підлітків. Слід зазначити, що такі навчальні дисципліни, як «Основи здоров'я» (5-9 класи), «Біологія» (6-11 клас), «Основи медичних знань» (10-11 клас) хоча і містять окремі елементи статевого виховання, проте цього вкрай недостатньо, щоб здійснювати систематичне та цілеспрямоване виховання у зазначеному напрямку. Окрім цього, до сьогоднішнього дня тривають дискусії

стосовно доцільності викладання тем пов'язаних із статевими вихованням підлітків, існують діаметрально протилежні думки щодо цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти, що стосуються статевого виховання учнівської молоді, можна знайти у доробках П. Блонського, Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.

У сучасних дослідженнях українських і зарубіжних науковців аналізуються різноманітні концепції сексуальної освіти, приділено увагу питанням статевого, гендерного виховання, вихованню статевої самосвідомості, розроблено теоретико-методологічні засади сексуальної освіти, відштовхуючись від рівня освіти та освітніх закладів (Н. Абашкіна, М. Боришевський, О. Бялик, О. Голоцван, Н. Лещук, О. Локшина, Ж. Савич, Я. Сивохоп, Л. Столярчук, О. Шарган, I. Bilton, J. Goldman, J. Harrison, M. Hursh та ін.)

Окремо слід зазначити вітчизняні навчальні посібники «Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді», авторами якого є Н. Лещук, Ж. Савич, О. Голоцван, Я. Сивохоп [6], «Статеве виховання: навчальний посібник з питань статевого виховання дітей від народження до юнацького віку» Л. Олійник [8], «Статеве виховання школярів» О. Кузнецової [4], у яких всебічно представлено відомості з питань статевого виховання підлітків та молоді, гендерні аспекти цієї проблеми, теоретичні аспекти, що стосуються збереження загального та репродуктивного здоров'я підлітків, а також подано основи планування сім'ї та відповідального батьківства.

Аналіз наукової літератури засвідчив відсутність єдиного загальноновизнаного підходу до визначення поняття «статеве виховання». Так, наприклад, О. Кузнецова, зазначає, що статеве виховання – це частина морального виховання, що має соціальний, психологічний, філософський, медичний та інші аспекти, та включає виховання ставлення людини однієї статі до іншої і пов'язаних з цим складних і найтонших навичок поведінки і самоконтролю [4, с.8]. Н. Лещук, Ж. Савич, О. Голоцван, Я. Сивохоп дають наступне визначення: «статеве виховання — це складова частина загального виховного процесу школи та сім'ї, спрямована на формування свідомості молодої людини відповідно до її статі та оволодіння нею культурою міжстатевих стосунків відповідно до загальноприйнятої системи статевих ролей» [6, с.4]. Підкреслимо, що наведені визначення, лише

деякою мірою відображають усю складність та багатоаспектність змісту зазначеного поняття. Детально зміст «статеве виховання» дослідники розкривають у контексті основних його завдань: формування зрілої гармонійної особистості; формування у підлітків обох статей основних навичок спілкування та взаєморозуміння, а також здатності приймати усвідомлені рішення; виховання почуття відповідальності за партнера, поважного ставлення до нього та розвиток самоповаги; забезпечення підлітків необхідною інформацією, яка допоможе їм адаптуватися до змін у період статевого дозрівання, пройти з найменшими психологічними втратами цей непростий етап дорослішання, досягти психологічного комфорту; вміння володіти своїми почуттями, уявою, бажаннями та інстинктами, що виникають; профілактика психосоціальної дезадаптації, закладання основ адекватної статевої соціалізації підлітків; націленість молоді на створення сім'ї, народження і виховання дітей; збереження (методами виховання і просвіти) репродуктивного здоров'я підлітків; профілактика незапланованої вагітності та інфекцій, що передаються статевим шляхом, ВІЛ; формування у підлітків та молоді здорового способу життя, позитивного ставлення до планування сім'ї та відповідального батьківства [6;16]. Крім зазначеного, слід підкреслити, що у світі існують стандарти ООН [16], де обґрунтовано зміст статевого виховання відповідно до віку дитини, проте у нас в країні ці стандарти поки що не працюють.

Мета дослідження полягає в аналізі стану організації процесу статевого виховання учнівської молоді, а також окресленні шляхів вирішення цієї проблеми.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукових джерел, узагальнення, інтерпретація і систематизація отриманих результатів, анкетне опитування, математичні методи обробки анкетних даних.

Результати. Відсутність в українських закладах загальної середньої освіти навчальної дисципліни на кшталт «статеве виховання» або «сексуальна освіта» робить підлітків вразливими, оскільки позбавляє їх наукової та об'єктивної інформації, яка б допомогла їм структурувати знання, пов'язані із статевим розвитком, прийняти себе, свої фізіологічні зміни та дорослішання, та знизити ризики у різноманітних аспектах сексуального життя. Зазначене виявляється вкрай важливим, оскільки відповідно до даних Міністерства охорони здоров'я, у 2019 році в Україні було за-

фіксовано 727 випадків штучного переривання вагітності серед неповнолітніх; за даними 2020 року – 538 [11]. За даними МОЗ у 2016-му році 118 дівчат у віці до 14 років стали матерями, а у віці від 15 до 17 – 5700 [11]. Невтішними є статистичні дані отримані у межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді України»: 40% підлітків перший досвід статевих відносин отримують до 15-ти років, 89% підлітків – до 17 років [10]. Для порівняння, вік вступу у статеві стосунки в країнах Європи – 17-18 років [15, с.25].

Країни Європи мають певний досвід [1;5;12;13;14;] у напрямку передачі молодим людям знань і навичок, які дозволили б їм приймати відповідальні рішення, особливо в умовах, коли у них з'явився ширший доступ до сексуально відвертих матеріалів завдяки Інтернету та іншим засобам інформації. Наприклад, у Норвегії в закладах освіти воно здійснюється з 1970-х років і охоплює школярів віком від 7 до 16 років. Наприклад, у Німеччині статеве виховання є обов'язковим предметом, і глибина знань в цьому питанні змінюється у зв'язку з віком. У молодших класах навчання починається з анатомії чоловічого і жіночого тіла. У більш зрілому віці досліджується тема статі та гендеру. Також ключовими є теми пов'язані із методами контрацепції та запобігання захворюванням, які передаються статевим шляхом [5]. У Нідерландах, так само як і в Німеччині, навчання предмета починається в ранньому віці. Тут підліткам не тільки розповідають про контрацепцію, але і роблять її доступною. У комплексі ефективність даних методів вражає, адже в цій країні показник підліткових вагітностей є найнижчим в Європі – приблизно 3,2 на тисячу дівчат і малий рівень інфікування ВІЛ [5].

У Великобританії, підлітків навчають не тільки базовим знанням в даній галузі, а й вчать цифровій безпеці і застерігають від пересилання особистих фото та інтимного листування з незнайомцями в Інтернеті. Крім основ, велика увага націлена на питання про сексуальну експлуатацію та домашнє насильство. Підліткам розповідають про взаємозв'язок проблеми сексуальності та психічного здоров'я. За останніми даними, в ході оновлення програми навчання, увійшли пункти про толерантність і ЛГБТ спільноту [5].

У Швеції статеве виховання – обов'язковий шкільний предмет з 1956 року, навчання якого починається у віці 7-10 років і триває до закінчення школи. Шкільний курс у Швеції спрямований на те, щоб учні могли вільно говорити

про секс, а так само сприймати та розуміти свої почуття й емоції [5].

У Франції молоді дають необхідну інформацію ще з 1976 року. Статеве виховання є обов'язковим предметом у початковій та середній школах, а також у вищих і професійно-технічних закладах освіти. У навчальну програму кожного типу сексуальна освіта входить у форматі окремих спецкурсів щонайменше тричі на рік з урахуванням потреб відповідної вікової групи.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що статеве виховання є важливим елементом шкільної програми, яке спрямоване на інформування з питань особливостей фізіологічного розвитку, фізичних та емоційних змін організму, репродуктивних функцій, венеричних захворювань, контрацептивних засобів; взаємостосунків, кохання, шлюбу, моральних та культурних аспектів статевого життя.

У 2019 – 2020 рр. аналітичним центром CEDOS за підтримки МОН України та UNFPA проводилося дослідження [7] стосовно того, як батьки та вчителі ставляться до комплексного статевого виховання та сексуальної освіти та наскільки вони є обізнаними та компетентними в зазначеній темі. За результатами цього опитування більшість батьків та значна кількість вчителів вбачають необхідність у неформальній комплексній сексуальній освіті. При цьому батьки вважають, що статеве виховання потрібно починати з більш дорослого віку, а саме з 5-7 класів, а вчителі, навпаки, впевнені в тому, що варто починати вводити зазначену дисципліну вже з першого класу. Таким чином, 11% опитуваних вчителів і 6% батьків не визначились, а 3% і 5% відповідно, взагалі не підтримують впровадження статевого виховання в українських школах [7].

Батьки та вчителі звертають більшу увагу на наступні гострі теми, які вважають важливими та необхідними для обговорення з дітьми на уроках сексуального виховання:

- особиста безпека, правила спілкування з незнайомцями (73% вчителів/ок та 77% батьків);
- інфекції, що передаються статевим шляхом (70% і 73% відповідно);
- ВІЛ та СНІД (67% та 71%);
- засоби контрацепції (61% та 64%);
- Інтернет та безпека на його просторах (61% та 64%);
- рання підліткова вагітність (53% та 56%);
- бажання підлітків почати статеве життя (42% та 51%);
- боротьба за гендерну рівність та проти стереотипів (41% та 45%);

- питання менструації (43% та 43%);
- коректна назва статевих органів (42% та 42%) [7, с. 34].

88% батьків хотіли б, щоб школа допомагала їм зі статевим вихованням дітей, а 9% категорично проти втручання навчальних закладів у цю тему. Натомість, 55% вчителів відзначило, що тему статевих виховання їм не викладали ні в університеті, ні на курсах підвищення кваліфікації; та лише чверть (22%) отримала основну інформацію про сексуальність [7, с.35].

Незважаючи на це, 73% вчителів та 65% батьків вважають, що тема сексуальної освіти важлива в школі так само, як і інші теми. Менш важливою вважають її 14 і 10% опитаних, більш важливою – 11 і 12% відповідно.

Майже половина (46%) опитаних вчителів кажуть, що мотивувати їх викладати статеве виховання в школі могла б підтримка батьків, 37% – МОН або адміністрації школи, 34% – наявність концепції статевих виховання в українських школах, 33% – звернення учнівства. Для чверті педагогів мотивуючим фактором є фінансова винагорода. А 7% не хочуть займатися цим взагалі [7, с. 40-42].

Також у ході опитування CEDOS у вчителів та батьків було з'ясовано основні упередження та стереотипи, що стосуються людської сексуальності. Серед найбільш популярних є:

- якщо дівчина носить коротку спідницю і яскравий макіяж, цим вона спонукає хлопців до залиць (65% батьків та 63% вчителів);
- нетрадиційна орієнтація вимагає лікування (44% і 36% відповідно);
- потрібно повністю заборонити аборти в Україні (31% та 33%);
- обговорення питань контрацепції підштовхує молодь до початку / більш активного сексуального життя (35% та 23%);
- секс до шлюбу ганебний (27% та 27%);

- ВІЛ-позитивні діти не повинні вчитися разом з іншими дітьми (26% та 19%) [7, с. 73-79].

Упередження та стереотипи, які мають батьки та вчителі, можуть переходити й до дітей. Тож постає проблема: чи можуть здійснювати статеве виховання ті, хто має неналежну компетентність у зазначеній сфері?

Також зазначимо те, що необхідно виокремлювати певні актуальні теми для обговорення та розуміння інтимних особливостей в певному віці. Для 7-11 років є назрілими наступні теми: репродуктивні функції організму, дітонародження; самостійність та відповідальність як важливі риси зрілої особистості; зміни в дитячому організмі, які виникають внаслідок статевих дозрівання (менструація, полюції, використання засобів особистої гігієни); перша закоханість, здорові відносини в дружніх та сімейних стосунках.

У віці 11-14 років є актуальними вже інші теми: загальнолюдські, моральні, сімейні, соціальні норми та цінності; становлення особистості та виокремлення індивідуальності; це нормально бути іншим, мати свої власні смаки, інтереси та захоплення, існування венеричних захворювань, ВІЛу та СНІДу; засоби контрацепції; повага чужої (іншої) думки та вибору, сексуальної орієнтації; сексуальне насилля та як можна йому протидіяти; говорити «ні» – це нормально.

У 14-16 років з підлітком необхідно говорити про: планування родини; використання засобів контрацепції; те, що розставання чи розлучення – це лише певний етап людського життя, а не його кінець; те, якими бувають стосунки між протилежними статями; та як необхідно вирішувати конфлікти, які можуть виникнути.

Ваш вік?
36 відповідей

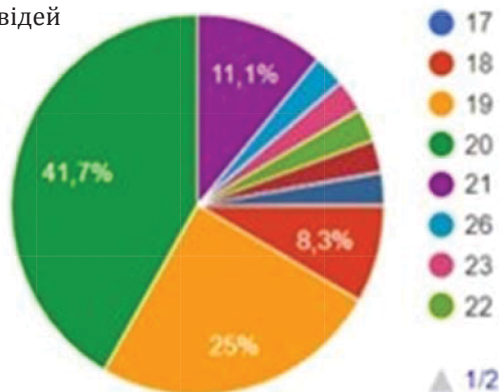

Рис. 1. Вік студентів (N=36, дані у %)

Ваш вік?
36 відповідей

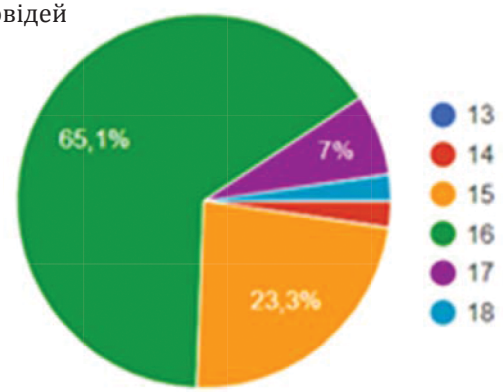

Рис. 2. Вік школярів (N=43, дані у %)

Звідки ви отримали знання про сексуальну освіту?

36 відповідей

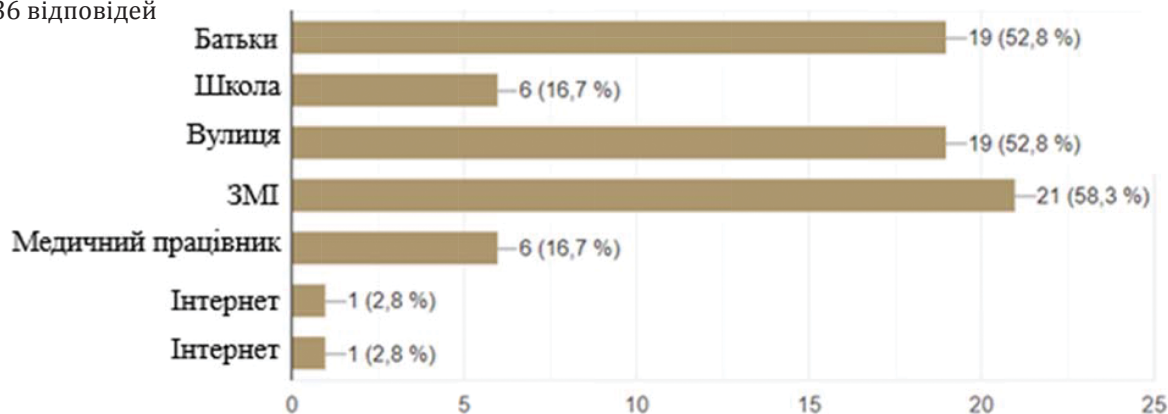

Рис. 3. Результати опитування студентів (N=36, дані у %)

Відштовхуючись від вищезазначеного, сформуємо основні функції, які повинно виконувати статеве виховання: вирішувати проблеми насилля, ранньої вагітності, використання засобів контрацепції; виховувати повагу до інших людей, їхніх прав, поглядів, думок тощо; формувати уявлення про гендерну рівність; забезпечити сприятливе середовище навчання та надавати конкретну, достовірну, наукову інформацію стосовно всіх аспектів фізичного, фізіологічного та психічного розвитку.

Наші опитування, які ми провели на платформі Google Form серед студентів (36 опитуваних) віком від 17-22 років (рис. 1) та школярів віком від 13-18 років (43 опитуваних) (рис. 2), були спрямовані на з'ясування аспектів, що стосуються статевого виховання. Респонденти мали змогу надавати свої відповіді у часовому проміжку: 16.05 – 25.05. 2021 (студенти) і 04.06 – 10.06.2021 (школярі).

Перше питання анкети було спрямоване на визначення віку. Дані представлені на рисунку 1.

Як видно з рисунку 1, майже 42% студентів, що брали участь в опитуванні – двадцятирічного віку. 25% досягли 19-ти років.

На рисунку 2 представлено віковий розподіл опитаних школярів.

Як видно з рисунку 2, більшість опитаних школярів – це підлітки, яким 15-16 років.

Одним з запитань, яке ми ставили, було наступне: «звідки найчастіше ви отримуєте/отримували знання, що стосуються аспектів статевого виховання?». Можна були обирати більше однієї відповіді. Результати розподілу відповідей серед студентів представлено на рисунку 3.

Як видно з рисунку 3, знання, що стосуються тем статевого виховання, 58% студентів отримали від ЗМІ, 52% від батьків та 52% на вулиці від однолітків. І лише 16% студентів – у школі. Натомість, серед опитаних школярів 55% розподілилися на такі джерела як батьки, школа та ЗМІ. А найменший відсоток, лише 23% опитуваних, отримали знання з цієї теми на вулиці (рис. 4).

З яких джерел ви отримали знання про статеве виховання?

43 відповіді

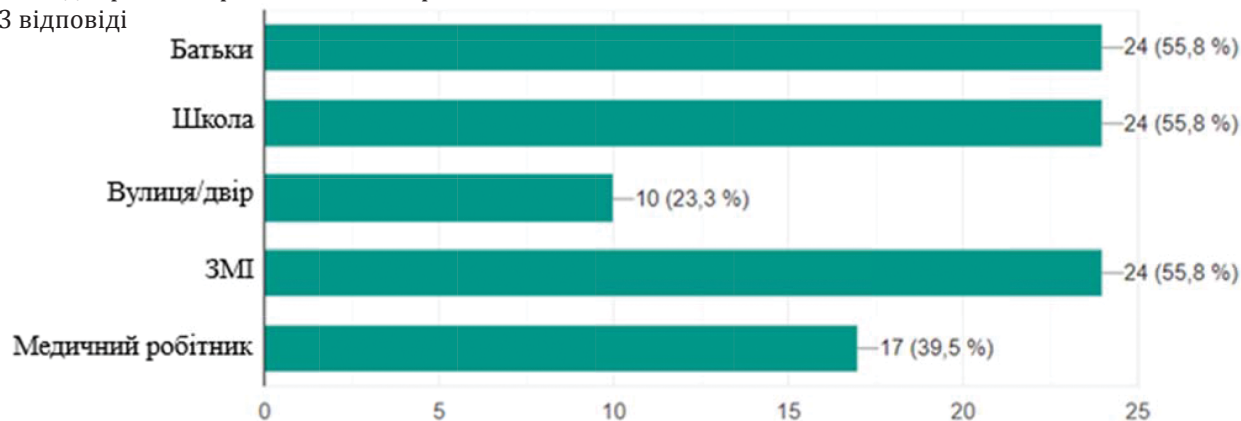

Рис. 4. Результати опитування школярів (N=43, дані у %)

Чи були у Вас уроки "Статевого виховання" у школі?
36 відповідей

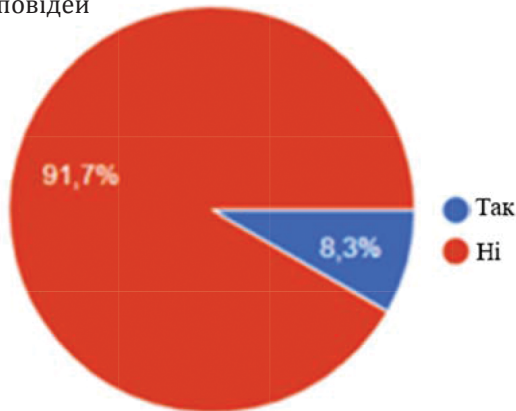

Рис. 5. Статистика наявності/відсутності предметів, на яких обговорювалися теми статевого виховання серед студентів (N=36, дані у %)

Як видно з рисунку 4, помітна тенденція до збільшення проведення уроків, на яких підіймалися теми статевого виховання. Серед опитаних студентів лише 8% мали такі уроки у школі (рис. 5), тоді, як серед сучасних школярів – 70% (рис. 6).

Як видно з рис. 5, більшість студентів (майже 92%) не мали у школі предметів, на яких би обговорювалися теми статевого виховання.

Як видно з рисунку 6, 30 % школярів зазначили відсутність у школах навчальних дисциплін, на яких підіймалися та обговорювалися теми статевого виховання. 70 % надали позитивну відповідь, що дає підстави говорити про зрушення у відповідному напрямку.

Чи були у Вас уроки "Статевого виховання" у школі?
36 відповідей

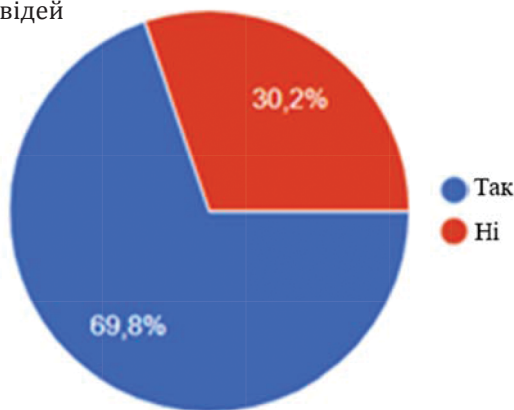

Рис. 6. Статистика наявності/відсутності предметів, на яких обговорювалися теми статевого виховання серед школярів (N=43, дані у %)

Чи вважаєте ви за необхідне ввести дисципліну "Статевого виховання" в шкільну програму?
36 відповідей

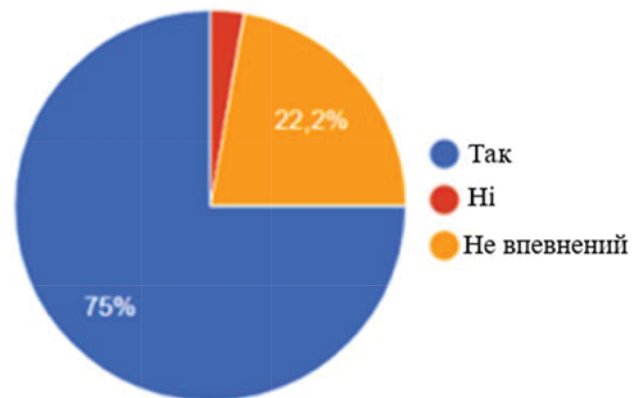

Рис. 7. Відповіді студентів (N=36, дані у %)

Останнє запитання анкети стосувалося питання: «Чи вважають вони потрібним ввести навчальний предмет «Статеве виховання» у шкільну програму?».

75 % студентів відповіли, що вважають за необхідним ввести предмет «Статеве виховання» у шкільну програму, 22% студентів не можуть дати точної відповіді, а 3% вважають за непотрібним вводити такий предмет (рис.7).

Серед школярів виявилось, що 86% вважають, що дисципліна «Статеве виховання» повинна викладатись у школах, й 14% опитуваних не впевнені у своїй відповіді. Жоден не відповів негативно щодо впровадження зазначеної дисципліни до вивчення у школі (рис. 8).

Результати розподілу відповідей свідчать, що і студенти, і школярі вважають статеве виховання актуальним та важливим. Сучасна учнівська молодь відчуває потребу у відкритому обговоренні питань статевого життя можливо тому, оскільки розуміє, що суперечливі та

Чи вважаєте ви за необхідне ввести дисципліну "Статевого виховання" в шкільну програму?
43 відповідей

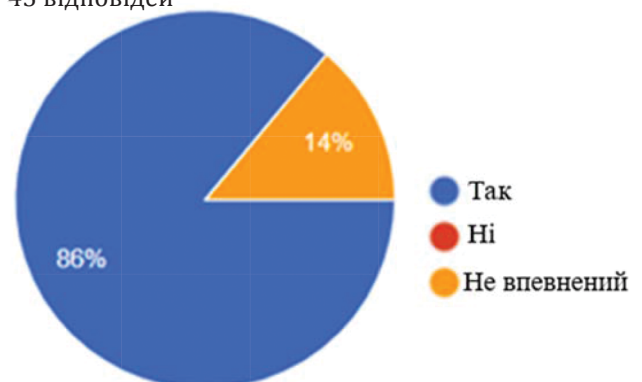

Рис. 8. Відповіді школярів (N=43, дані у %)

розпливчасті уявлення про статеве життя та гендерні питання, які вони мають, та які часто посилюється сором'язливістю, замовчуванням проблем, ніяким чином не сприяють збільшенню обсягу достовірних знань і здатності приймати обґрунтовані рішення.

Висновки. Відштовхуючись від розглянутих досліджень та проведених опитувань, можна сформулювати наступні висновки.

По-перше, у вітчизняній системі загальної середньої освіти не існує дисципліни «статеве виховання», відсутні відповідні програми, незважаючи на значний рівень вивчення та теоретичні здобутки у цій галузі; практичне втілення (у межах деяких дисциплін) статевого виховання учнівської молоді у закладах загальної середньої освіти України знаходиться у зародковому стані, хоча певні позитивні зрушення у цьому напрямі ми маємо, що підтверджується результатами анкетування. Якщо прослідкувати причини таких змін, то можна зазначити наступне: усвідомлене ставлення батьків та вчителів до безпеки дітей; сексуальна просвіта – рушійна сила проти насилля, гендерної нерівності та неповаги відносно інших; «статеве виховання» як спосіб вирішення проблем з ранньою чи небажаною вагітністю, захворюваннями, які передаються статевим шляхом.

По-друге, у батьків та вчителів існує багато стереотипів, які заважають здійснювати статеве виховання. Вирішити цю проблему можливо за умови цілеспрямованої спеціальної підготовки педагогічних кадрів до здійснення

статевого виховання учнів, підвищення кваліфікації у відповідному напрямку, продуктивної взаємодії закладів середньої освіти із інституціями охорони здоров'я.

По-третє, статеве виховання повинно бути обов'язковим з перших років навчання, входити у загальну систему освіти та бути адаптовано до кожного певного вікового етапу розвитку дитини; інформація, яка надається в рамках зазначеної дисципліни повинна бути актуальною і науково-доведеною; необхідно проводити роз'яснювальні бесіди з батьками задля того, аби зазначити важливість даного предмету. Також ми вважаємо за необхідним проводити певні тренінги для вчителів задля підвищення їхньої кваліфікації, а також перевірки того, наскільки вони є компетентними в питаннях статевого виховання.

Цілеспрямоване та комплексне статеве виховання учнівської молоді допомогло би скоротити суперечливу інформованість, збільшити обсяг достовірних знань, сформулювати позитивні цінності та погляди, розвинути навички, що дозволяють приймати виважені рішення та діяти, виходячи з них; утриматися від вступу в статеві відносини або почекати з ними; скоротити частоту статевих контактів без засобів захисту.

Впровадження статевого виховання дає можливість охопити велику кількість учнівської молоді ще до початку їх активного статевого життя, використовуючи при цьому належний механізм - офіційну програму шкільної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бялик О. В. Сучасні тенденції статевого виховання учнівської молоді в країнах Євросоюзу: дис...докт. пед наук:13.00.07. – теорія та методика виховання. Умань, 2017. 538 с.
2. Дьоміна І. Сексуальна освіта – здорове суспільство URL: <https://nus.org.ua/view/seksualna-osvita-svidome-suspilstvo>
3. Заклади охорони здоров'я та захворюваність України у 2017 році: статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_zoz_17.pdf.
4. Кузнецова О.А. Статеве виховання школярів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Миколаїв: ІЛІОН, 2004. 176 с.
5. Куренкова Е. Сексуальное просвещение — это об уважении, понимании и осведомленности. Пять стран, где оно уже давно есть в школах URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/seksualnoe-prosveshenie-eto-ob-uvazhenii-ponimanii-i-osvedomlennosti-pyat-stran-gde-ono-uzhe-davno-est-v-shkolah>
6. Лещук Н. О., Савич Ж. В., Голоцван О. А., Сивохоп Я. М. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді. Київ, 2014. 136 с.
7. Обізнаність та ставлення вчительської спільноти і батьків до комплексної сексуальної освіти. Авт. кол. Жерьобкіна Т., Куделя М., Назаренко Ю. 128с. URL: https://cedos.org.ua/system/articles/pdfvs/000/000/446/original/sexual_education_ua_0.pdf?1606145254
8. Олійник Л. М. Статеве виховання: навч. посібник з питань статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв : Прінт-Експрес, 2010. 112 с.
9. Ситникова И. В МОН заявили, что школы уже преподают сексуальное просвещение. Искать его надо на уроках основ здоровья и биологии URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/v-mon-zayavili-chto-shkoly-uzhe-prepodayut-seksualnoe-prosveshenie-iskat-ego-nado-na-urokah-osnov-zdorovya-i-biologii>

10. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді: за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді»: монографія наук. ред. О.М. Балакірева; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». Київ: Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с. URL: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/HBSC_2018_web.pdf.
11. Центр медичної статистики МОЗ України. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/main.htm>
12. Bilton I. Sex education around the world: how were you taught? URL: <https://www.studyinternational.com/news/sex-education/>
13. Goldman J. The New Sexuality Education Curriculum for Queensl and Primary Schools. *SexEducation*, 2010. № 10. pp. 47– 66.
14. Harrison J. *Sex Education in Secondary Schools*. Buckingham: Open University Press, 2000. 52 p.
15. Inchley J, Currie D, Budisavljevic S, Torsheim T, Jåstad A, Cosma A et al., editors. Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. *International report. Volume 1. Key findings. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2020*.
16. UNESCO. International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach. 2018. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>

REFERENCES:

1. Byalik, O. V. (2017). Modern trends in sex education for student youth in the EU countries: dis ... doct. ped Sciences: 13.00.07. - theory and methods of education Uman, 538 p.
2. Dyomina, I. Sexuality education is a healthy society. URL: <https://nus.org.ua/view/seksualna-osvita-svidome-suspilstvo>
3. Health care institutions and morbidity in Ukraine in 2017: statistical collection. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_zoz_17.pdf.
4. Kuznetsova, O. (2004). Sex education of schoolchildren: textbook allowance for stud. higher. study. Nikolaev: ILION, 176 p.
5. Kurenkova, E. Sexuality education is about respect, understanding and awareness. Five countries where it has been in schools for a long time. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/seksualnoe-prosveshenie-eto-ob-uvazhenii-ponimanii-i-osvedomlennosti-pyat-stran-gde-ono-uzhe-davno-est-v-shkolah>
6. Leshchuk, N.O., Savich, Zh.V., Golotsvan, O.A., Sivokhop, Ya.M. (2014). Sex education and reproductive health of adolescents and young people. Kiev, 136 p.
7. Awareness and attitude of the teacher community and parents towards comprehensive sexuality education. Auth. Editors: Zherebkina T., Kudelya M., Nazarenko Y. 128p. URL: https://cedos.org.ua/system/articles/pdfs/000/000/446/original/sexual_education_ua_0.pdf?1606145254
8. Oleinik, L.M. (2010). Sex education: textbook. manual on sex education for children from birth to adolescence. Nikolaev: Print-Express, 112 p.
9. Sytnikova, I. The Ministry of Education and Science said that schools are already teaching sex education. You need to look for it in the lessons of the basics of health and biology. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/v-mon-zayavili-hto-shkoly-uzhe-prepodayut-seksualnoe-prosveshenie-iskat-ego-nado-na-urokah-osnov-zdorovya-i-biologii>
10. Social conditioning and health indicators of adolescents and youth: according to the results of sociological research in the framework of the international project «Health and orientations of behavioral student youth»: monograph O.M. Balakireva; UNICEF, NGO «Ukr. in-t social. issled. them. A. Yaremenko». Kiev: Polygraphic center «Foliant», 2019. 127 p. URL: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/HBSC_2018_web.pdf.
11. Center for Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine. URL: <http://medstat.gov.ua/rus/main.htm>
12. Bilton, I. Sex education around the world: how were you taught? URL: <https://www.studyinternational.com/news/sex-education/>
13. Goldman, J. (2010). The New Sexuality Education Curriculum for Queensl and Primary Schools. *Sex Education*, № 10. pp. 47– 66.
14. Harrison, J. (2000). *Sex Education in Secondary Schools*. Buckingham: Open University Press, 52 p.
15. Inchley, J., Currie D., Budisavljevic S., Torsheim T., Jåstad A., Cosma A., et al., editors. (2020). Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. *International report. Volume 1. Key findings. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2020*.
16. UNESCO. International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach. (2018). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>

**СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 04.11.2021
ПРИЙНЯТО ДО ДРУКУ 18.11.2021**